

خداوند

پرسش : چه آیه‌ای از قرآن برای اثبات وجود خداوند و یگانگی او آمده است؟
نمابه: [خدا](#)، [وجود خدا](#)، [اثبات خدا](#)، [اثبات یگانگی](#)
پاسخ: پاسخ سوال در دو قسمت داده می شود.
الف: ادله قرآنی بر [اثبات وجود خدا](#)؛ ب: ادله قرآنی بر [یگانگی خداوند](#) و نفی [شرک](#).

فهرست مندرجات

- ۱- ادله اثبات وجود خدا
  - ۱.۱- برهان نظم
  - ۱.۲- برهان حرکت
  - ۱.۳- برهان وجوب و امکان (فقر و غنی)
  - ۱.۴- برهان علت و معلول
  - ۱.۵- برهان صدیقین
  - ۱.۶- برهان فطرت
- ۲- ادله قرآنی بر اثبات توحید و بطلان شرک
  - ۲.۱- گواهی فطرت
  - ۲.۲- هماهنگی جهان هستی
  - ۲.۳- برهان صرف الوجود
  - ۲.۴- دلیل فیض و هدایت
  - ۲.۵- معرفی منابع جهت مطالعه بیشتر
- ۳- پانویس
- ۴- منبع

ادله اثبات وجود خدا

← برهان نظم

گسترده‌ترین برهان قرآن بر [اثبات وجود خدا](#) که آیات فراوانی بر آن دلالت دارند، [برهان نظم](#) است. این برهان از دو مقدمه تشکیل شده است. مقدمه اول: [جهان هستی](#) دارای نظم، هدف‌مندی و [انسجام](#) است. مقدمه دوم: [نظم](#) دقیق به ناظم [عالم](#) و [قادر](#) احتیاج دارد. نتیجه: پس این جهان را ناظم [عالم](#) و [قادر](#) ایجاد کرده است. [۱]. ر.ک به: خسروپناه، عبدالحسین، قلمرو دین، ناشر، مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی حوزه علمیه، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۱؛ و مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، پیام قرآن، جلد ۲، ص ۵۳ تا آخر این کتاب مصادیق مختلف نظم و هماهنگی در جهان هستی از دیدگاه قرآن بحث شده است.

بعضی از آیاتی که برای مطلب دلالت دارند ذیلاً ذکر می شوند: سوره‌های: روم، آیات ۲۰ تا ۲۵، بقره ۱۶۴، رعد ۳، یونس ۳۱، [انفال](#) ۶۲ و ۶۳، [مؤمنون](#) ۱۲ تا ۱۴، [انعام](#) ۹۵، بقره ۲۸۱، شمس ۷ و ۸، طه ۵۰، نحل ۷۹، جاثیه ۳ و ۴، حجرات ۱۲ و... به‌عنوان نمونه یک آیه را با ترجمه ذکر می‌کنیم:

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِذَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَمَّا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْبَا بِهِنَّ الْأَرْضَ بِعَدِّ مِقْوَاهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ» [۲]. بقره (۲) آیه ۱۶۴.

در [آفرینش](#) آسمان‌ها و زمین و اختلاف شب و روز و حرکت کشتی‌ها در دریا به‌سود مردم و بارانی که از آسمان‌ها نازل می‌شود آن‌گاه زمین‌های مرده را احیا می‌کند و انواع جنیندگان که در روی [زمین](#) پراکنده‌اند و چرخش بادها و ابرهایی که در میان آسمان‌ها و زمین به‌کار گرفته شده‌اند نشانه‌هایی است برای قوم خردمند.

← برهان حرکت

تغییر و حرکت موجودات، گواه روشنی بر **حدوث** آنها؛ است و حدوث آنها یعنی پیدایش از عدم، دلیل بر وجود خالق است که آنها را ایجاد کرده است.

به عنوان نمونه: **سوره انعام**، آیات ۷۵ تا ۷۹ ذکر می شود.
«وَ كَذٰلِكَ نُرِي اِبْرٰهِيْمَ مَلَكٰتِ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَ لِيَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَهٗ هٰذَا رَبِّيْ فَلَمَّا اَقْلَبَ قَالَهٗ لَا اَجِبُ الْاَقْلِبِيْنَ فَلَمَّا رَاٰ الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَهٗ هٰذَا رَبِّيْ فَلَمَّا اَقْلَبَ قَالَهٗ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَآكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّٰلِّيْنَ فَلَمَّا رَاٰ الشَّمْسَ بِاِزْعِهٖ قَالَهٗ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَا اَكْبَرُ فَلَمَّا اَقْلَبَ قَالَهٗ يَا قَوْمِ اِنِّيْ بُرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ، اِنِّيْ وَجْهْتُ وَجْهِيَ لِذِيْ فَطْرَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ حَنِيفًا وَ مَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ»
[۲۱]. **انعام(۶) آیه ۷۵ تا ۷۹.**

اینچنین، ملکوت آسمانها و زمین را به **ابراهیم** نشان دادیم تا از **اهل یقین** گردد، هنگامی که (تاریکی) شب او را پوشانید **ستاره** ای مشاهده کرد، گفت این خدای من است اما هنگامی که **غروب** کرد، گفت: غروب کنندگان را دوست ندارم! و هنگامی که **ماه** را دید، گفت این خدای من است اما هنگامی که افول کرد گفت: اگر پروردگارم مرا راهنمایی نکند، مسلماً از جمعیت گمراهان خواهم بود. و هنگامی که **خورشید** را دید گفت: این خدای من است این بزرگتر است اما هنگامی که غروب کرد، گفت: ای قوم؛ من از همپایانی که شما می سازید بیزارم، من روی خود را به سوی کسی کردم که **آسمانها** و **زمین** را آفریده، من در راه **ایمان** خود خالصم و از مشرکان نیستم.

← برهان وجوب و امکان (فقر و غنی)

با دقت در موجودات **جهان**، آنها را سراپا **نیاز** و **فقر** می بینیم که این نیاز و فقر عمومی **جهان** در هستی و بودن، دلیل بر وجود یک منبع عظیم غنا و بی نیازی است و آن ذات بی نیاز، خدای متعال است.
برخی از آیات که به این مطلب دلالت دارند، عبارتند از: **سوره فاطر** آیه ۱۵، **سوره مجد** آیه ۲۸، **سوره الرحمن** آیه ۲۹. به عنوان نمونه یک آیه را با ترجمه ذکر می کنیم:
«يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ»
[۲۱]. **فاطر(۲۵) آیه ۱۵.**
ای مردم شما نیازمندان به **خدا** هستید تنها خداوند است که بی نیاز و شایسته هرگونه **حمد** و **ستایش** است.

← برهان علت و معلول

جهان معلول یعنی پدیدآمده است. و هر معلولی علتی دارد. پس این جهان را علتی است که هستی آن از خودش می جوشد و عین هستی است.
از جمله به **سوره طور**، آیات ۲۵ و ۲۶ و ۲۳ می توان اشاره کرد.
«اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضَ بِلَّ اِيۤوۡقُوۡنُوۡنَ»
[۱۵]. **طور(۵۲) آیه ۲۶.**
آیا آنها آسمانها و زمین را آفریده اند؟ بلکه آنها طالب **یقین** نیستند.

← برهان صدیقین

اساس این دلیل با الهام از **قرآن** و روایات بر این مبناست که: به جای **مطالعه مخلوقات** از مطالعه ذات پاک **خدا**، پی به وجودش ببریم.
از آیات قرآن به: فصلت ۵۳، آل عمران ۱۸، بروج ۲۰، حدید ۲، نور ۲۵. می توان اشاره کرد. یک آیه و ترجمه آن:
«شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَ الْمَلَائِكَةُ وَ اُولُو الْعِلْمِ قٰٓئِمًا بِالْقِسْطِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ»
[۱۶]. **آل عمران(۳) آیه ۱۸.**
خداوند (با ایجاد نظام واحد جهان هستی) گواهی می دهد که معبودی جز او نیست و **فرشتگان** و صاحبان دانش (هر کدام به گونه ای) گواهی می دهند در حالی که (خداوند) **قیام** به **عدالت** (در عالم هستی) دارد معبودی جز او نیست که هم توانا و هم **حکیم** است.

← برهان فطرت

اساس این برهان بر خواسته ها و یافته های غریزی و فطری است. یعنی راهی است میانبر و از درون **انسان**. فرد به جای «**دانستن**» «می یابد» و به جای «**فکر کردن**» «می بیند» و به جای پرداختن به «مقدمات» به «**ذی المقدمه**» می رسد.
از آیات قرآن: روم ۳۰ و ۳۳، عنکبوت ۶۱ و ۶۵، **یونس** ۲۲ و ۲۳ و ۲۱، زخرف ۹ و ۸۷، **مؤمنون** ۸۴ و ۸۹، اعراف ۱۷۲ را می توان نام برد. به یک آیه همراه ترجمه اشاره ای می شود:
«وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضَ وَ سَخَّرَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ فَاَتَىٰ يُّوۡفِكُوۡنَ»
[۱۷]. **عنکبوت(۲۹) آیه ۶۱.**
هرگاه از آنها بپرسی چه کسی آسمانها و زمین را آفریده و **خورشید** و **ماه** را مسخر کرده است؟ می گویند «**الله**». پس با این حال چگونه (از **عبادت** او) منحرف می شوید؟

ادله قرآنی بر اثبات توحید و بطلان شرک

← گواهی فطرت

فطرت علاوه بر **اثبات خدا** بر یگانگی او نیز رهنمون است در شرایطی که تمام درهای **عالم** اسباب به روی ما بسته است آهنگ توحید را در ژرفای **وجود** خود می شنویم که ما را به سوی مبدأ یگانه ای می خواند.
از جمله آیات **قرآن** می توان به: عنکبوت ۶۵، روم ۳۳، **انعام** ۴۰، ۴۱، ۶۳ و ۶۴، نحل ۵۳ و ۵۴ اشاره کرد.

«فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْقَلَكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا تَجَاهَمُوا إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ»
[۸۱]. عنکبوت(۲۹) آیه ۶۵.

هنگامی که سوار بر کشتی می‌شوند **خدا** را با **اخلاص** می‌خوانند (و غیر او را فراموش می‌کنند. اما هنگامی که خدا آنها را به خشکی رسانید و نجات داد باز مشرک می‌شوند.

← هماهنگی جهان هستی

از **مطالعه جهان** هستی در می‌یابیم که جهان مجموعه‌ای است هماهنگ و واحدی به هم‌پیوسته است. این وحدت و هماهنگی از **وحدت** و **یکانگی خالق** خبر می‌دهد.

از آیات قرآن: ملک ۳ و ۴، **انبیاء** ۲۱ و ۲۲، **مؤمنون** ۹۱ را می‌توان نام برد. به‌عنوان نمونه آیه‌ای با ترجمه ذکر می‌کنیم:
«مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ»
[۹۱]. مؤمنون(۲۳) آیه ۹۱.

خدا هرگز فرزندی برای خود انتخاب نکرده، و **معبود** دیگری با او نیست که اگر چنین می‌شد هریک از خدایان مخلوقات خود را تدبیر و اراده می‌کردند و بعضی بر بعض دیگر توفیق می‌جستند (و جهان هستی به تباهی کشیده می‌شد) منزله است خدا از توصیفی که آنها می‌کنند.

← برهان صرف‌الوجود

منظور از برهان **صرف‌الوجود** این است که خداوند هستی مطلق است و دوگانگی در آن راه ندارد. زیرا تعدد با محدودیت مساوی است. لذا خداوند از هر نظر بی‌فید و شرط و نامحدود است و مسلماً دومی برای او فرض نمی‌شود مثال: اگر دو نفر هرکدام دارای باغی باشند یقیناً هریک از این دو باغ محدود است. حال اگر فرض کنیم باغ نفر اول آنقدر گسترش یابد که تمامی روی زمین را بگیرد جایی برای باغ دوم نمی‌ماند و تنها یک باغ در کره زمین خواهیم داشت. پس هرچا سخن از نامحدود است، سخن از **وحدت** و **یکانگی** خواهد بود.
آیات قرآن به: آل عمران ۸۱، حدید ۲ و ۳، **یوسف** ۲۹ می‌توان اشاره کرد. به آیه‌ای و ترجمه‌اش بسنده می‌کنیم:
«لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»
[۱۰۱]. حدید(۵۷) آیه ۲ و ۳.

مالکیت (و حاکمیت) آسمان‌ها و زمین از آن او است، زنده می‌کند، و می‌میراند، و او بر هر چیز **قادر** است. اول و آخر و ظاهر و باطن او است و از هر چیزی آگاه است.

← دلیل فیض و هدایت

خداوند موجودی کامل و منبع فیض و **کمال** است. آیا ممکن است چنین منبع کمالی خود را به موجودات دیگر معرفی نکند و آنها را محروم گذارد؛ در حالی که این شناخت سبب **ترقی** و **کمال** آنها می‌شود. و آنها را به‌سوی وجود کامل و برفیض می‌کشاند. با توجه به این بیان روشن می‌شود اگر خدایان متعددی وجود داشت باید هرکدام رسولانی داشته باشند و خود را به مخلوقات معرفی کنند و آنان را مشمول **فیض تکوینی** و تشریحی خود کنند. در نتیجه اگر می‌بینیم همه رسولان الهی از خدای یگانه خبر می‌دهند، روشن می‌شود که غیر از خدای واحد معبودی وجود ندارد.

آیات قرآن: **انبیاء** ۲۵، زخرف ۴۵، احقاف ۴. یک آیه و ترجمه آن به‌عنوان نمونه ذکر می‌شود:
«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ»

[۱۱۱]. انبیاء(۲۱) آیه ۲۵.

ما پیش از تو هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر این‌که به او **وحی** کردیم که معبودی جز من نیست بنابراین تنها مرا پرستش کنید.

← معرفی منابع جهت مطالعه بیشتر

۱. **پیام قرآن**، جلد ۲ و ۳، آیت‌الله **مکارم شیرازی**، ناصر.
۲. **خدا در قرآن**، **شهید بهشتی**.
۳. **قلمرو دین**، **عبدالحسین خسروپناه**.
۴. الهیات و معارف اسلامی، آیت‌الله **سیجانی**، جعفر.

پانویس

۱. ر.ک به: خسروپناه، عبدالحسین، قلمرو دین، ناشر، مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی حوزه علمیه، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۱؛ و مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، پیام قرآن، جلد ۲، ص ۵۳ تا آخر این کتاب مصادیق مختلف نظم و هماهنگی در جهان هستی از دیدگاه قرآن بحث شده است.
۲. **بقره**(۲) آیه ۱۶۴.
۳. **انعام**(۶) آیه ۷۵ تا ۷۹.
۴. **فاطر**(۳۵) آیه ۱۵.
۵. **طور**(۵۲) آیه ۲۶.
۶. **آل عمران**(۳) آیه ۱۸.
۷. **عنکبوت**(۲۹) آیه ۶۱.
۸. **عنکبوت**(۲۹) آیه ۶۵.
۹. **مؤمنون**(۲۳) آیه ۹۱.
۱۰. **حدید**(۵۷) آیه ۲ و ۳.

